

questioned the close Russian-Chinese alliance. Active inclusion of Russia in the war in Syria is also the evidence of Kremlin's attempts to return to the geopolitical arena, divert Russian population attention from the failures on the Ukrainian front, and obtain concessions or even complete removal of sanctions. But the situation shows that the Russian government's plans are still far from fulfillment.

Taking into consideration the geopolitical scale of the Russian-Ukrainian conflict, the authors predict various options for the transformation of the international system: unipolarity, bipolarity, multipolarity, or uni-multipolarity. The last two options are the most likely to appear. However, the features of transformation of the international system are determined by many factors, among which the main are the following ones: actions and will of the Russian authorities; success of Ukrainian authorities reforms; level of Ukrainian society stability; events in Syria; the level of consolidation in Europe; the result of the upcoming presidential elections in the United States and others.

Key words: *international system, the Russian-Ukrainian conflict, Ukraine, the Russian Federation, transformation.*

УДК 1:37:378

Вдовиченко Є. В.

кандидат історичних наук,
доцент кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін,
Херсонський державний аграрний університет,
(Україна, Херсон), E-mail: evgenydv82@meta.ua

ОСОБЛИВОСТІ АВТОНОМІЗАЦІЇ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглядаються можливі наслідки процесу децентралізації у системі вищої освіти України. Акцентовано увагу на можливу приховану приватизацію державних університетів керівництвом навчальних закладів. Сфокусовано погляд на реаліях сьогодення вищої освіти, у порівнянні з особливостями суспільства епохи середньовіччя. Вказано на значну різницю можливостей та доходів керівників університетів та їх підлеглих. Зазначено проблему відсутності діалогу між очільниками української освітянської сфери та рядовими викладачами. Враховується іноземний досвід з приводу автономізації, що доводить її передчасність, якщо в сфері освіти не поборені явища корупції. Доводиться важливість реформування сфери вищої освіти у світлі глобального контексту всесвітніх перетворень.

Ключові слова: Автономія, феодалізм, вища освіта, ректори, викладачі, корупція, влада, держава, законодавство, університет, бюрократичний апарат, адміністративний ресурс.

Вступ. 1 липня 2014 року Верховна Рада України у другому читанні та в цілому ухвалила Закон «Про вищу освіту» (№1187-2). Однією з головних інновацій даного нормативного акту, є автономія вищих навчальних закладів. Як стверджує міністр освіти і науки України С. Квіт «закон спирається на ідею університетської автономії в широкому розумінні. Ми університетську автономію розуміємо як автономію академічну, фінансову та організаційну, тобто університет сам буде вирішувати більшість питань, не звертаючись за дозволами до Міністерства освіти. Цим законом ми даємо університетам в руки певні інструменти для того, щоб вони самі змогли розібратися. Разом з автономією і широкими правами ми передаємо університетам відповідальність за їх якість» [1, с. 103-108]. Отже, згідно, з новим Законом, «автономія вищого навчального закладу – самостійність, незалежність і відповідальність вищого навчального закладу у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації наукових досліджень, навчально-виховного процесу, внутрішнього управління та фінансів тощо. Права вищого навчального закладу, що визначають зміст його автономії, встановлюються законом і не можуть бути обмежені іншими законами та нормативно-правовими актами» [1, с.103-108].

Постановка проблеми. Отже, як бачимо органи влади української держави

вважають надання автономії ВНЗ одним із найкращих кроків у реформуванні системи вищої освіти. Але чи насправді це так? Адже у багатьох країнах світу досі тривають змагання між прихильниками традиційного централізованого державного управління і прихильниками ліберальних чи неоліберальних підходів (власне автономізації). Наприклад у книзі колишнього директора Міжнародного інституту планування освіти Жака Аллана та провідного спеціаліста цього ж інституту Мюрієля Пуассона «Корумповані школи, корумповані університети: Що можна зробити?» зазначається: «В корумпованому середовищі децентралізація управління освітою може тільки сприяти децентралізації можливостей, для прояву корупції серед більшої кількості зацікавлених осіб. В результаті, використання децентралізації потрібно розглядати тільки у тому випадку, коли буде визначено зрозумілі норми і закріплені потенціал зацікавлених сторін з їх втіленням у життя» [2, с.137-140].

Виклад основного матеріалу. Деякі експерти вважають, що з 1 вересня 2015 року, ймовірно розпочався процес прихованої приватизації державних університетів командами ректорів. Вірогідно, за рік-два ми станемо свідками легалізації олігархії в освіті. Ректори провідних університетів перетворяться на олігархів, як це сталося з окремими підприємствами у 90-х роках, коли сформувалася система олігархічного капіталізму в Україні.

У свою чергу, ймовірно, що ректори провінційних закладів зроблять ставку на перерозподіл та виведення майна з державної власності через різноманітні легальні схеми – оренду, створення альянсів, спільних підприємств, управляючих компаній, тощо. За оцінками експертів, у цьому випадку третину ВНЗ буде втрачено. Нагадаємо, що з 1992 до 1999 роки 43 тисячі господарських суб'єктів припинило існування – були визнані банкрутами, тобто половина всіх промислових підприємств України. Зараз аналогічні процеси відбуваються у банківській сфері. 50 з 155 банків України, або третина перебувають під зовнішнім управлінням, з яких 36, тобто 20% - ліквідуються. На жаль, у сфері освіти недостатньо досвіду з антикризового управління і, за умови розгортання негативних процесів, як зазначалося вище, частка ліквідованих ВНЗ може бути високою [3].

В останній час стало досить популярним проводити паралелі між ситуацією у сфері вищої освіти та реаліями феодального суспільства [4]. І справді: система управління ВНЗ є недемократичною та нагадує ієрархію між сеньйорами та васалами, тоді як типові органи самоврядування нагадують середньовічні парламенти, у яких домінують представники привілейованих і близьких до влади станів.

З зазначеними особливостями, ту ситуацію в якій опинилися звичайні викладачі типових провінційних вузів, можна порівняти із становищем «прикріплених до землі» селян: вони отримують мізерний дохід, переважно є безправними у конфліктних ситуаціях, (у більшості вузів профспілки фактично перетворилися на придаток адміністрації) і через вузькість регіональних ринків праці у сфері вищої освіти залишені без можливості перейти до «іншого сеньйора», продовжуючи працювати у відповідності зі своєю кваліфікацією та покликанням.

Ректорський корпус, який є ключовою ланкою цієї квазіфеодальної системи, де-факто розглядається Міністерством освіти у якості пріоритетного партнера по діалогу, відносно реформування вищої освіти і таким, що презентує інтереси вузівських колективів. Між тим, ректори у більшості, виражають ідеї лише вузівської верхівки, заробітні плати і різноманітні доходи представників якої перевищують доходи «рядових» доцентів та професорів. Як у середньовіччі, голос «простої людини» у вище згаданому діалозі чути лише епізодично, на відміну від голосів представників «привілейованих станів».

Звичайно треба уникати надзвичайно категоричних узагальнень, не всім ректорам далекі інтереси колективу, не всі ведуть себе у «феодальному стилі», і не всі ті, котрі все ж управляють вузами таким чином є непорядними людьми. По аналогії із середньовіччям, сучасні «квазіфеодалі» можуть бути «добрими» та погани-

ми, «реакційними» або «прогресивними». Саме із «прогресивним феодалізмом» асоціюється стиль керівництва ректорів тих вузів, які виступають за реформування вітчизняної системи вищої освіти по західному зразку, але при цьому систематично «забуваючи» про такі хрестоматійні компоненти західного досвіду, як реальний демократичний контроль колективу над керівництвом, прозорість системи управління і відсутність кричущої різниці у доходах верхівки та рядових співробітників [5]. Майже безконтрольна влада відкриває широкі можливості для отримання тіньових доходів від різного роду фінансових махінацій, «відкатів» зі сторони постачальників товарів та послуг, оренди власності вузу, протекції бажаючих отримати гарні оцінки студентів та працевлаштування на посади, що приносять високі доходи у вузі. На такого роду посади, часто працевлаштовуються роблячи наукову кар'єру дружини, діти та інші родичі ректора. Втім, при бажанні, керівник цілком може обмежитися і легальним доходом у той час як у переважній більшості вузів, заробітна плата доцентів мало відрізняється від продавця магазину, типовий середньомісячний ректорський дохід (що включає не тільки заробітну плату, але і різного роду премії), судячи з повідомлень у ЗМІ та блогах сягає за 20 тис. гривень та більше [4]. При відсутності прозорих механізмів контролю над розподіленням зарплатного фонду ректори можуть вдаватися до інших схем, наприклад призначити дуже високу заробітну плату своїм дітям (у тих достатньо розповсюджених випадках, коли вони працюють у тому ж вузі) або просто добрим знайомим.

Величезна влада у межах закладу, широкі можливості для здобуття колосальних формальних і неформальних доходів, а також перспектива зробити навіть, політичну кар'єру, користуючись своїм статусом, аж ніяк не означає, що робота ректора легка. Різноманітні небезпеки становища керівника і очолюваного ним вузу можуть загрожувати як з місцевого рівня так із центру. Ректору не вигідно псувати відносини із представниками регіональної влади, різних інспекцій (санітарної, пожежної і т.д.) правоохоронних органів і спецслужб, що бажають захистити у його вузі дисертацію, отримати вищу освіту самим або обмежити своїх дітей від поганих оцінок, мобілізувати студентів у підтримку «партії влади», на виборах. Принциповість у цих питаннях може закінчитися паралізуючими вуз перевірками, заміною більш лояльним діючій владі керівником, а то і взагалі кримінальною справою по надуманому звинуваченню.

З іншої сторони, ректору доводиться «відбиватися» від все більш зростаючого пресингу зі сторони Міносвіти, яке посилює бюрократичний контроль над освітніми закладами, а в останній час ще і намагається виміряти вузи з допомогою «прокрустова ложа» формальних і досить слабко відображаючих реальну якість науково-освітнього процесу критеріїв ефективності. Ректорам доводиться докласти титанічні зусилля для того, щоб переконати вищі інстанції у відповідності їх закладів подібним критеріям, а отже і у своїй професійній відповідності. Періодично це виливається у досить обтяжливі, а часом і нісенітні з точки зору здорового глузду вимоги до підлеглих, яким і без того маючи велике навчальне навантаження доводиться виконувати додаткову нелегку роботу, що ніяк не відображається на їхній мізерній (на відміну від доходів керівника) заробітній платі.

Ще одна небезпека для ректорів державних вузів, міститься у тому, що їх пост є для впливових претендентів зі сторони досить «ласим шматочком», що дає можливість отримувати більш солідний для держсектора дохід, і на додачу не малий політичний вплив на місцевому рівні. Кількість таких претендентів все більш збільшується, оскільки число тих, хто захищає дисертацію «без відриву від виробництва», високопоставлених чиновників неухильно росте. Якщо одна частина впливових політиків і бюрократів може розглядати ректорський пост як перспективний щабель у своїй кар'єрі і можливість істотно покращити своє матеріальне

становище, відносно законним шляхом, то для іншої частини ця посада грає роль відступного, втішної компенсації за відставку із значної ланки управління, або якщо використати «феодальні» асоціації, своєрідним «кормлінням».

Варто зазначити, що чиновникам міністерства у сьогоднішній ситуації часто потрібні не морально скрупульозні призначенці, а у першу чергу «ефективні виконавці планів по скороченню професорсько-викладацького складу, проблема міститься у тому, що завідомо не чесні керівники вузів можуть із спонукань вигоди, помсти або нетерпимості до інакомислення звільнити кращих викладачів і залишити гірших з набагато більшою імовірністю, ніж ті керівники, які виховані у академічному середовищі і шанують його цінності. «Негативна селекція» кадрів у процесі їх скорочення може призвести до катастрофічної ситуації у сфері вищої освіти та науки, навіть у порівнянні з тим становищем, яке є зараз.

Нинішня феодально-автократична система управління українськими вузами містить у собі безліч серйозних і притому важко усунених небезпек для вищої освіти. Безконтрольність та непрозорість, створюють самий благодатний ґрунт для корупції та інших порочних практик, включаючи епідемію плагіату серед викладачів та студентів. Це веде не тільки до великомасштабних витоків виділяємих для розвитку освіти коштів, які не надходять по призначенню. Гірше того, розповсюдження нечесних практик (які при «нових ректорах» мають всі шанси розквітнути самим пишним цвітом) деформують психіку звикаючих до обману, як до норми, студентів і обезцінюють якість науково-освітнього процесу у вузах, що на жаль практично не знаходить відображення ні в горезвісних вітчизняних критеріях ефективності, ані в авторитетних іноземних рейтингах університетів.

Відокремившись від рядових підлеглих ректор перестає розуміти їх інтереси і сприймати ситуацію з їх позиції. У запущених випадках, у керівника, що засидівся у владі настає психологічна деформація, і він, при відсутності «критики знизу», переконається у геніальності та необхідності всіх управлінських ідей, що спонтанно приходять йому у голову, і тут же упроваджує їх без врахування думок, навіть більш компетентних у питаннях співробітників.

Між тим, для успішного реформування системи вищої освіти важливий погляд на ситуацію не тільки, з позицій міністерства і ректорського корпусу, чиї колишні і нинішні представники зараз, до речі, домінують у процесі розробки концепції такого реформування. Із-за систематичної неухважності чиновників та ректорів до голосів простих викладачів, настільки серйозні проблеми як гігантська різниця між зарплатами управлінців і рядових співробітників, процвітанню студентського і викладацького плагіату, надзвичайна учбова навантаженість і перевантаженість співробітників бюрократичною звітністю, на протязі тривалого часу, не вважалася високопоставленими реформаторами пріоритетними. Крім цього, дотепер, достатню увагу не приділяють таким проблемам як розповсюдженість відносин «блату» (студент із зв'язками цілком може закінчити із гарними оцінками навіть авторитетний вуз, не набувши ніяких знань) незацікавленість вузів у відрахуванні студентів (особливо платних) і слабка захищеність викладачів у конфліктах з керівництвом в умовах масових скорочень.

Враховуючи зарубіжний досвід боротьби з корупцією та іншими дефектними практиками у вищій освіті, не бачиться іншого ефективного виходу боротьби з ними, окрім демократизації системи управління у вузах, заміни імітаційних виборів ректора справжніми і реформування, як правило настільки ж імітаційних профспілок та органів студентського самоврядування. Сама по собі демократизація не є, однак панацеєю і повинна поєднуватися із підвищенням відкритості процесу управління, створення ефективних механізмів внутрішнього та зовнішнього контролю над корупційними управлінськими процесами, навчанням персоналу антикорупційного контролю та забезпеченням реального додержання закріплених

в етичних кодексах норм [2, с. 137-140].

Складається враження, що ні влада, ні ректорський корпус у такій демократизації не зацікавлені. Ректори навряд чи горять бажанням втратити значну частину своєї необмеженої влади і можливостей для особистого збагачення. Нинішній політичний режим може побоюватися втратити контроль над студентами і залишитись без адміністративного ресурсу для того, щоб забезпечувати наприклад, «правильне» голосування значної частини виборців на парламентських чи президентських виборах.

Висновки. Сьогодні державна політика у сфері вищої освіти України повинна мати чітку скерованість та глобальний контекст всесвітніх перетворень. Необхідно чітко усвідомлювати, чи повинні ми реформувати діяльність вищих начальних закладів і якою може стати роль держави та громадськості. Важливо переглянути співвідношення в управлінні освітньою сферою між державними та громадськими складовими. Реформування вищої освіти повинно бути спрямовано на розширення можливостей громадян здобути вищу освіту у закладах усіх рівнів акредитації та форм власності, підвищення ефективності їх діяльності та якості підготовки фахівців. Необхідно вдосконалювати методи управління та фінансування, забезпечити інтеграційні процеси з іншими ланками освіти. Розвиток вищої освіти має скеровуватися на забезпечення потреб держави, так і регіонів, сприяти підвищенню рівня економічної активності громадян.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Хомерікі О. А. Автономія вишів у сучасних соціально-економічних реаліях: конкурентні війни або трамплін для стрибка? [Текст] / О. А. Хомерікі // Грані. – №1. – 2015. – С. 103-108.

2. Аллак Ж. Коррупированные школы, коррупированные университеты: Что можно сделать? [Текст] / Ж. Аллак, М. Пуассон. – Международный Институт Планирования Образования, 2014. – С. 137-140.

3. Благодетелева-Вовк С. Вища освіта: криза як запит на антикризовий менеджмент [Електронний ресурс] / С. Благодетелева-Вовк – Режим доступу: <http://osvita24.info/news/item/761/> (Дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана

4. Стадний Є. А. «Автономія університетів чи ректорський феодалізм» [Електронний ресурс] / Є. А. Стадний – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/avtonomiya-universitetiv-chi-rektorskiy-feodalizm-.html> (Дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана

5. Про систему вищого образования в Украине. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ledilid.com/2014/08/pro-sistemu-obrazovaniya-v-ukraine/ (Дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана

REFERENCES:

1. Khomeriki O. A. Avtonomiia vyshiv u suchasnykh sotsialno-ekonomichnykh realiakh: konkurentni viiny abo tramplyn dlia strybka? [Autonomy of universities in modern social and economic realities: the competitive war or a springboard to jump?] // Hrani. – №1. – 2015. – S. 103-108.

2. Allak Zh. Korrumpirovannye shkoly, korrumpirovannye universitety: Chto mozhno sdelat'? [Corrupt schools, corrupt universities: What can be done]. – Mezhdunarodnyi Institut Planirovaniya Obrazjvaniya, 2014. – S. 137-140.

3. Blahodietielieva-Vovk S. Vyshcha osvita: kryza yak zapyt na antykryzovyi menedzhment (Higher Education: Crisis as a request to crisis management) [Electronic resource]. – Access mode: <http://osvita24.info/news/item/761/> (Accessed 20 July 2015)

4. Stadnyi Ye. A. «Avtonomiia universytetiv chy rektorskiy feodalizm» [Autonomy University Rector or feudalism] – [Electronic resource]. – Access mode: <http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/avtonomiya-universitetiv-chi-rektorskiy-feodalizm-.html> (Accessed 20 July 2015)

5. Pro sistemu vysshego obrazovaniya v Ukraine. [About the higher education system in Ukraine] – [Electronic resource]. – Access mode: www.ledilid.com/2014/08/pro-sistemu-obrazovaniya-v-ukraine/ (Accessed 20 July 2015)

Вдовиченко Е. В., кандидат исторических наук, доцент кафедры философии и социально-гуманитарных дисциплин, Херсонский государственный аграрный университет (Украина, Херсон), E-mail: evgenydv82@meta.ua

Особенности автономизации высших учебных заведений Украины

Аннотация. В статье рассматриваются возможные последствия процесса децентрализации в системе высшего образования Украины. Акцентировано внимание на возможную скрытую приватизацию государственных университетов руководством учебных заведений. Сфокусировано взгляд на реалиях высшего образования, по сравнению с особенностями общества эпохи средневековья. Указано на значительную пропасть возможностей и доходов руководителей университетов и их подчиненных. Показано проблему отсутствия диалога между руководителями украинской образовательной сферы и рядовыми преподавателями. Учитывается иностранный опыт по поводу автономизации, что доказывает ее преждевременность, если в сфере образования не побеждено явления коррупции. Доказывается важность реформирования сферы высшего образования в свете глобального контекста всемирных преобразований.

Ключевые слова: Автономия, феодализм, высшее образование, ректоры, преподаватели, коррупция, власть, государство, законодательство, университет, бюрократический аппарат, административный ресурс.

Vdovychenko E., Ph.D. in historical sciences, associate professor of the Department of philosophy and social and human sciences, Kherson State Agricultural University, (Ukraine, Kherson), E-mail: evgenydv82@meta.ua

Features autonomisation higher educational establishments of Ukraine

Abstract. This article discusses the possible consequences of the decentralization process in the system of higher education in Ukraine. The attention to possible hidden privatization of public universities in the direction of education. Focused look at the realities of higher education, compared with the peculiarities of the society of the middle ages. It indicated a significant gulf opportunities and revenues university leaders and their subordinates. Displaying the lack of dialogue between the leaders of Ukrainian educational sphere and ordinary teachers. Taken into account foreign experience regarding autonomy, which proves that it was premature, if education is not defeated by the phenomenon of corruption. It proved the importance of reforming the higher education sector in the light of the global context of global change.

Key words: Autonomy, feudalism, higher education, rectors, professors, corruption, power, government, law, university bureaucracy, the administrative resource.

УДК 327.2

Лаврук Т. П.

кандидат політичних наук,

доцент кафедри філософії, філософії права і юридичної психології
Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького,
(Івано-Франківськ, Україна), E-mail: visnukDNU@i.ua**ГЕОПОЛІТИКА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ**

Анотація. Контрверсійність геополітичної реальності є аксіомою для теоретиків та практиків царини міжнародних відносин та геополітики. Водночас, відкритими до дискусій та гіпотез залишаються її структура, фактори впливу, просторовий континуум, що спонукає до перманентних обговорень та численних припущень у наукових колах. Сучасна масова культура є одним із базових інструментів, які формують уявлення про геополітику на рівні масової свідомості.

Ключові слова: геополітика, масова культура, символічні засоби, ідеологічні маркери, фактори геополітики

Здатність засобів масової комунікації впливати на суспільну думку, більше того формувати громадянську позицію, завжди використовувалася владними структурами як знаряддя маніпуляції. Цінність використання цієї опції зростає в арифметичній прогресії відповідно до збільшення території такого впливу, тобто якщо охоплено локальний регіональний рівень, то і отриманий результат буде локальним. Але коли мова йде про загальнодержавний чи навіть міжнародний рівні, то, відповідно, і наслідки будуть таких же масштабів. Іншою не менш важливою обставиною є